MARXISTICKÁ VEDA

MAO CE-TUN

O PRAXI

PRAVDA

[illegible]
60,7 58579

PROLETÁRI VŠETKÝCH KRAJÍN, SPOJTE SA!

MAO CE-TUN

O PRAXI

O SÚVISE MEDZI POZNANÍM A PRAXOU —
O SÚVISE MEDZI POZNATKAMI A KONANÍM

(Júl 1937)

Семья Вокоун
Улица Гоголя 9
620075 Екатеринбург
Российская Федерация

1952

NAKLADATEĽSTVO PRAVDA, BRATISLAVA

Z ruského prekladu, ktorý roku 1951 vydalo „Gosudarstvennoje izdateľstvo političeskoj literatury" v Moskve, preložila Drahotína Topoľská.

V našej strane bola skupina súdruhov — prívržencov dogmatizmu, ktorí dlho odmietali skúsenosti čínskej revolúcie, ktorí popierali pravdu, že „marxizmus nie je dogma, ale návod k činnosti", a iba zastrašovali ľudí jednotlivými slovami a vetami, vytrhnutými z textu marxistických kníh. Mali sme aj inú skupinu súdruhov — stúpencov empirizmu, ktorí sa dlho pridržiavali svojich osobných, obmedzených skúseností a nechápali dôležitosť teórie pre revolučnú prax, nevideli celkovú revolučnú situáciu, hoci pracovali usilovne, ale slepo. Tieto dva druhy ideologických chýb súdruhov, najmä dogmatické názory, spôsobily čínskej revolúcii v rokoch 1931—1934 ohromnú škodu; dogmatici, ktorí sa zahaľovali do rúcha marxizmu-leninizmu, pomýlili široké kruhy našich súdruhov. Súdruh Mao Ce-tun napísal svoju prácu „O praxi" preto, aby so stanoviska marxistickej teórie poznania odhalil subjektivistické chyby zastancov dogmatizmu a empirizmu v našej strane, najmä však dogmatizmu. Nakoľko sa hlavný dôraz kladie na odhalenie dogmatizmu, zaznávajúceho prax, — svojho druhu subjektivizmu, má práca názov „O praxi". O náhľadoch súdruha Mao Ce-tuna, vyložených v tejto práci, konala sa prednáška na Univerzite protijaponskej vojny v Jenane. (Poznámka čínskej redakcie.)

Materializmus pred Marxom skúmal otázky poznania nezávisle od ľudskej spoločnosti, nezávisle od historického vývinu ľudstva, a preto nemohol pochopiť vzájomnú súvislosť medzi poznaním a spoločenskou praxou čiže vzájomnú súvislosť medzi poznaním a výrobou i triednym bojom.

Marxisti sú predovšetkým toho náhľadu, že výrobná činnosť je najzákladnejšou praktickou činnosťou, ktorá určuje všetku ostatnú činnosť. Poznatky ľudí závisia predovšetkým od materiálnej výrobnej činnosti, potom sa ľudia postupne orientujú v prírodných javoch, v povahe prírody, zákonitostiach prírody a vzťahoch človeka k prírode; súčasne pomocou výrobnej činnosti tiež postupne poznávajú v rozličnej miere určité vzájomné vzťahy medzi ľuďmi. Všetky tieto poznatky nemožno získať nezávisle od výrobnej činnosti. V beztriednej spoločnosti za spoločného úsilia každého človeka, člena tejto spoločnosti, a ostatných členov spoločnosti sa vytváraly určité výrobné vzťahy, uskutočňovala sa výrobná činnosť, zameraná na riešenie otázok materiálneho života ľudí. No v rozličných triednych spoločnostiach vytvárajú členovia rozličných triednych spoločností taktiež v rozličných formách určité výrobné vzťahy a uskutočňujú výrobnú činnosť, zameranú na riešenie otázok materiálneho života ľudí. To je základný prameň vývinu ľudského poznania.

Spoločenská prax ľudí sa neobmedzuje len na výrobnú činnosť, ale má ešte mnohé iné formy: triedny boj, politický život, činnosť na poli vedy a umenia; slovom, ľudia sa zúčastňujú vo všetkých sférach praktického spoločenského života. Preto človek vo svojich poznatkoch okrem materiálneho života v rozličnej miere chápe rozličné vzťahy medzi ľuďmi v procese politického a kultúrneho života (úzko spätého s materiálnym životom). Na vývin ľudského poznania majú obzvlášť hlboký vplyv rozličné formy triedneho boja. V triednej spoločnosti každý človek zaujíma určité triedne postavenie a na každej ideologii tkvie triedna pečať.

Marxisti sú toho náhľadu, že výrobná činnosť v ľudskej spoločnosti sa krok za krokom vyvíja od nižších stupňov k vyšším, preto poznanie ľudí, či ide o prírodu alebo o spoločnosť, sa zas vyvíja krok za krokom od nižších stupňov k vyšším, t. j. od jednoduchého k složitému, od jednostranného k mnohostrannému. Za veľmi dlhého historického obdobia ľudia mohli len jednostranne chápať dejiny spoločnosti: vyplývalo to jednak z egoistických náhľadov vykorisťovateľských tried, ktoré neustále prekrucovaly dejiny spoločnosti, jednak z obmedzeného rozsahu výroby, čo zužovalo obzor ľudí. Schopnosť ľudí všestranne chápať historický vývin dejín spoločnosti a premieňať poznatky o spoločnosti na vedu (čo je možné iba na vysokej úrovni vývinu produktívnych síl, keď spolu s veľkopriemyslom vzniká novodobý proletariát) je práve marxistická veda.

Marxisti sú tej mienky, že iba spoločenská prax ľudí môže byť pravdivým kritériom ľudského poznania sveta, ktorý nás obklopuje. Prakticky je situácia taká, že iba v procese spoločenskej praxe (v procese materiálnej výroby, triedneho boja, vedeckých pokusov) môžu byť ľudské poznatky potvrdené, ak sa nimi dosiahnu očakávané výsledky. Ak sa ľudia usilujú dosiahnuť v práci úspechy, t. j. dosiahnuť očakávané výsledky, musia rozhodne dať svoje idey do súladu so zákonitosťami objektívneho sveta, ktorý nás obklopuje, inak budú v praxi vyvrátené. Po porážke sa

ľudia učia zo samého neúspechu, menia svoje idey a uvádzajú ich do súladu so zákonitosťami obklopujúceho nás sveta a menia tak porážku na víťazstvo; to, čomu sa hovorí „porážka je matkou úspechu“ a „čo neúspech — to poučenie“, vyjadruje práve túto pravdu. Dialekticko-materialistická teória poznania stavia prax na prvé miesto, lebo je toho náhľadu, že ľudské poznanie nemožno ani v najmenšej miere odtrhovať od praxe, a bojuje proti všetkým mylným teóriám, ktoré popierajú dôležitosť praxe a pripúšťajú odtrhnutie poznania od praxe. Lenin povedal: „Prax stojí nad (teoretickým) poznaním, lebo vyniká nielen všeobecnosťou, ale aj bezprostrednou skutočnosťou.“[1]

Marxistická filozofia — dialektický materializmus má dve charakteristické zvláštnosti: prvá zvláštnosť je jej triedny ráz, otvorené priznanie, že dialektický materializmus slúži proletariátu; druhá zvláštnosť je jej prax, hlásanie vzájomnej závislosti teórie a praxe a tiež toho, že základom teórie je prax a že teória opäť slúži praxi. Pravdivosť poznatkov alebo teórie sa neurčuje podľa toho, aké sú subjektívne pocity, ale podľa toho, aké sú výsledky objektívnej spoločenskej praxe. Kritériom pravdivosti môže byť len spoločenská prax. Hľadisko praxe musí byť prvým a základným hľadiskom dialekticko-materialistickej teórie poznania.[2]

Ako teda ľudské poznatky vznikajú z praxe a znova slúžia praxi? Aby sme toto pochopili, stačí, keď sa oboznámime s procesom vývinu poznania.

Pôvodne videli ľudia v procese praxe iba niektoré jednotlivé stránky javov jednotlivých vecí v procese ich vývinu, videli jednotlivé stránky vecí, videli vonkajší súvis medzi jednotlivými vecami. Napríklad ľudia, ktorí si prišli obzrieť Jenan, v prvých dvoch dňoch videli iba krajinu, ulice, domy v Jenane, stýkali sa s mnohými ľuďmi, chodili na návštevy, večierky a manifestácie, počuli rozličné prejavy, čítali rozličné dokumenty — to všetko sú javy vecí, jednotlivé stránky vecí a vonkajší súvis týchto vecí. Toto menujeme emocionálnym stupňom poznania, t. j. stupňom pocitov a dojmov. To znamená, že rozličné veci v Jenane pôsobily na smyslové orgány pánov zo skupiny pozorovateľov, vyvolaly v nich pocity, v ich vedomí vzniklo viac dojmov a všeobecný vonkajší súvis medzi týmito dojmami — to je prvý stupeň poznania. Na tomto stupni si ľudia ešte nemôžu vytvoriť hlbšie pojmy a urobiť závery, zodpovedajúce logike.

---

[1] V. I. Lenin: Filozofické sošity, ruské vyd., str. 185.

[2] V. I. Lenin: Spisy, sv. XIII, ruské vyd., str. 116.

Pokračovanie v spoločenskej praxi vyvoláva v praxi ľudí časté opakovanie vecí, ktoré vnímajú a ktoré vyvolávajú v nich dojmy, preto sa v ľudskej hlave deje skok v procese poznania, vzniká pojem. Pojem sám osebe nie je už len odrazom javov vecí, jednotlivých stránok vecí, ich vonkajšieho súvisu, ale znamená osvojenie si podstaty vecí, všeobecnosti vecí, vnútorného súvisu vecí. Medzi pojmom a pocitom nie je len kvantitatívny, ale aj kvalitatívny rozdiel. Ďalší vývin v tomto smere, použitie metód súdu a úsudku môžu priviesť k záverom, zodpovedajúcim logike. To, čomu sa v „Povesti o troch ríšach“ hovorí „zamračíš sa a v srdci sa ti rodia myšlienky“, a to, čomu často hovoríme: „nechajte ma porozmýšľať“, je práve chvíľka, keď človek v myslení aplikuje pojmy na súd a úsudok. Toto je druhý stupeň poznania. Keby páni zo skupiny pozorovateľov, ktorá k nám prišla, posbierali rozličný materiál a „porozmýšľali“ nad ním, mohli by prísť k takémuto súdu: „Politika protijaponského národného jednotného frontu, ktorú uskutočňuje komunistická strana, je dôsledná, úprimná a reálna.“ Ak po vyrieknutí tohto súdu sú aj oni za somknutie a záchranu národa, mohli by dospieť ďalej k takémuto záveru: „Boj protijaponského národného jednotného frontu môže skončiť úspešne.“ Tento stupeň chápania, súdu

a úsudku je v celkovom procese ľudského poznania vecí ešte dôležitejším stupňom, stupňom racionálneho poznania. Pravou úlohou poznania je dosiahnuť myslením a pocitmi postupné objasnenie vnútorných protirečení objektívne existujúcich vecí, objasnenie ich zákonitosti, objasnenie vnútorného súvisu medzi tým či oným procesom, t. j. dosiahnuť logické poznanie. Opakujeme: logické poznanie líši sa od smyslového (emocionálneho) poznania tým, že emocionálne poznanie zahrnuje jednotlivé stránky javu, vonkajší súvis vecí, kým logické poznanie, súc obrovským krokom vpred, zahrnuje všeobecnosť, podstatu a vnútorný súvis vecí, vedie k odhaleniu vnútorných protirečení obklopujúceho nás sveta, a preto môže ovládnuť vývin obklopujúceho nás sveta v jeho celistvosti a s jeho všestrannými vnútornými súvismi.

S podobnou dialekticko-materialistickou teóriou o procese vývinu poznania, založenou na praxi a pohybe od jednoduchého k složitému, pred marxizmom nik nevystupoval. Marxistický materializmus prvý správne vyriešil túto otázku, materialisticky a dialekticky poukázal na proces prehlbovania poznania, poukázal na postupný proces od smyslových vnemov k racionálnemu poznaniu ľudí v ich složitej a neustále sa opakujúcej praxi výroby a triedneho boja. Lenin povedal: „Abstrakcia hmoty, zákona prírody, abstrakcia hodnoty atď., slovom všetky vedecké (správne, vážne, nie nesmyselné) abstrakcie odrážajú prírodu hlbšie, vernejšie, plnšie.“[1]

Marxizmus-leninizmus tvrdí, že špecifickou vlastnosťou dvoch stupňov v procese poznania je to, že na nižšom stupni sa poznanie prejavuje pocitom, kým na vyššom stupni sa poznanie prejavuje logikou, ale každý stupeň je stupňom v jednotnom procese poznania. Pocity (emocionálnosť) a racionálnosť sa líšia svojím rázom, ale predsa sú navzájom neoddeliteľné a spájajú sa na základe praxe. Naša prax svedčí o tom, že pociťované veci nemôžeme hneď pochopiť a že iba pochopené veci môžu byť ešte hlbšie pociťované. Pocit môže riešiť len otázku javu, otázku podstaty možno riešiť iba chápaním. Riešenie týchto otázok nemôže byť ani v najmenšej miere odtrhnuté od praxe. Nijaký človek nemôže poznať nijakú vec bez styku s touto vecou, t. j. bez toho, že by nebol žil v praxi, v dosahu tejto veci. Nemôžeme vopred poznať zákonitosti kapitalistickej spoločnosti, kým žijeme vo feudálnej spoločnosti, lebo ešte kapitalizmus nevznikol a neexistuje príslušná prax. Marxizmus mohol byť produktom iba kapitalistickej spoločnosti. Marx nemohol v epoche liberálneho kapitalizmu vopred a konkrétne poznať niektoré zvláštne zákonitosti epochy imperializmu, nakoľko sa imperializmus ako najvyšší stupeň kapitalizmu ešte nezačal a nebolo príslušnej praxe; iba Lenin a Stalin sa mohli podujať na túto úlohu. Marx, Engels, Lenin a Stalin mohli vytvoriť svoju teóriu, nehľadiac na ich genialitu, hlavne preto, že sa svojho času osobne zúčastnili v triednom boji a praxi vedeckých experimentov; bez tejto poslednej podmienky by nijaká geniálnosť nemohla priviesť k úspechu. Príslovie „Siucaj,[1] aj keď neprekročí prah, môže vedieť o všetkých veciach tohto sveta“ bolo prázdnou frázou v technicky nevyspelých pradávnych časoch, a hoci je v našej technicky vyspelej dobe uskutočniteľné, predsa sú skutočnými znalcami ľudia, spojení s praxou vo svete; títo ľudia vo svojej praxi získavajú „poznatky“, ktoré sa pomocou literatúry a techniky dostávajú do rúk „Siucaja“ a potom sa „Siucaj“ nepriamo „dozvie o veciach sveta“. Pre bezprostredné poznanie tých či oných vecí je nevyhnutná osobná účasť v praktickom boji, spojenom so zmenou skutočnosti, so zmenou tých či oných

---

[1] V. I. Lenin: Filozofické sošity, ruské vyd., str. 146.

---

[1] Siucaj — najnižší titul vedca v starej Číne.

vecí, iba to môže viesť ku styku s javmi tých či oných vecí; iba osobná účasť v praktickom boji, spojenom so zmenou skutočnosti, umožňuje odhaliť a pochopiť podstatu tých či oných vecí. Taká je cesta poznania, po ktorej v skutočnosti ide každý človek; lenže sú ľudia, ktorí sa úmyselne usilujú o prekrucovanie a vystupujú proti tomu. V najsmiešnejšej úlohe tu však vystupujú tzv. „vševedovia“, ktorí začujú čo-to od okoloidúcich, a hoci pochopia z toho sotva polovicu, považujú sa za „svetové unikum“. Práve to svedčí o neschopnosti týchto ľudí zhodnotiť vlastné poznatky. Otázka poznatkov je otázka vedecká, ktorá nestrpí ani najmenšiu neúprimnosť a namyslenosť a dôrazne žiada práve opak — poctivosť a skromnosť. Ak chcete získať poznatky, musíte sa zúčastniť na praxi, ktorá mení skutočnosť. Ak chcete poznať chuť hrušky, musíte do nej zahryznúť a požuvať ju. Ak chcete poznať složenie a povahu atomu, musíte robiť fyzikálne a chemické pokusy, zmeniť složenie atomov. Ak chcete poznať teóriu a metódy revolúcie, musíte sa zúčastniť na revolúcii. Všetky ozajstné poznatky vychádzajú z bezprostrednej skúsenosti. Ale človek nemôže bezprostredne skúmať všetky veci, fakticky väčšina poznatkov je produktom nepriamej skúsenosti — to sú všetky vedomosti starých čias a cudzích krajín. Tieto poznatky sú produktom bezprostrednej skúsenosti pravekých národov a cudzincov; ak bezprostredná skúsenosť pravekých národov a cudzincov zodpovedá podmienkam, o ktorých hovoril Lenin — vedeckej abstrakcii, a bola vedeckým odrazom objektívne existujúcich vecí, sú tieto poznatky spoľahlivé, v opačnom prípade spoľahlivé byť nemôžu. Preto sa ľudské poznatky skladajú z dvoch častí: bezprostredných a nepriamych skúseností. Teda to, čo je pre mňa nepriamou skúsenosťou, pre iných je bezprostrednou skúsenosťou. Teda, keď hovoríme o súhrne poznatkov, môžeme povedať, že nijaké poznatky nemôžu byť odtrhnuté od bezprostrednej skúsenosti. Zdroj všetkých poznatkov je v pocitoch objektívne existujúceho sveta, ktoré si človek získava fyzickými smyslovými orgánmi; a ten, kto popiera tento pocit, popiera bezprostrednú skúsenosť, popiera osobnú účasť v praxi pretvárania skutočnosti, ten nie je materialista. V tom väzí príčina toho, prečo sú „vševedovia" takí smiešni. Číňania majú starodávne porekadlo: „Nechytíš tigrie mláďa, ak nevlezieš do tigrieho brloha." Toto porekadlo platí aj pre ľudskú prax, tak ako platí aj pre teóriu poznania. Poznanie, odtrhnuté od praxe, je nemysliteľné.

Uveďme niekoľko konkrétnych príkladov, aby sme si objasnili proces dialektickomaterialistického poznania, ktorý vzniká na základe praxe, pretvárajúcej skutočnosť — proces postupného prehlbovania poznatkov.

V počiatočnom období praxe — v období ničenia strojov a živelného boja je proletariát vo svojom poznaní kapitalistickej spoločnosti iba na počiatočnom stupni poznania a poznáva len jednotlivé stránky a vonkajší súvis rozličných javov kapitalizmu. V tomto čase proletariát ostáva tzv. „triedou osebe". Avšak keď nastalo druhé obdobie praxe proletariátu — obdobie uvedomelého a organizovaného hospodárskeho i politického boja, keď sa pomocou vedeckých Marxových a Engelsových metód shrnuly rozmanité skúsenosti, získané dlhým bojom, keď sa utvorila marxistická teória, ktorá vychovala proletariát a tak ho priviedla k pochopeniu podstaty kapitalistickej spoločnosti, k pochopeniu vykorisťovateľských vzťahov spoločenských tried, k pochopeniu historických úloh proletariátu, vtedy sa stal proletariát „triedou pre seba".

Práve tak čínsky ľud poznal imperializmus. Prvý stupeň je stupňom vonkajšieho poznania, ktorý sa prejavuje v spoločnom boji proti cudzincom za Tajpinského hnutia a za Boxerského hnutia. Iba druhý stupeň bol stupňom racionálneho poznania, keď sa ukázaly rôzne vnútorné a vonkajšie protirečenia imperializmu, keď sa ukázala podstata útlaku širokých ľudových más Číny imperializmom v spojenectve s čínskymi kompradormi[1] a statkármi; toto poznanie sa začalo len v období „hnutia 4. mája" 1919.[2]

Všimnime si teraz vojnu. Ak vojnu vedú ľudia bez dostatočných vojenských skúseností, tak na počiatočnom stupni nepochopia hlavné hlboké zákonitosti konkrétnej vojny (napríklad naša desaťročná vojna v období agrárnej revolúcie). Na počiatočnom stupni získali iba osobnú skúsenosť v mnohých bojoch, ktorých veľký počet sa pre nich končil porážkou. Jednako táto skúsenosť (skúsenosť víťazstiev a najmä porážok) prinútila ich pochopiť vnútorné veci, prenikajúce vojnu ako celok, t. j. zákonitosti tejto konkrétnej vojny, pochopiť strategiu a taktiku a tak získať možnosť s istotou viesť vojnu. Ak by v tomto období bol postavený za veliteľa človek bez skúseností, mohol by pochopiť skutočné zákonitosti vojny až po určitých porážkach (po získaní skúseností).

Často počujeme, ako sa niektorí súdruhovia zdráhajú prijať tú či onú prácu a vyhlasujú, že na ňu nestačia. A prečo na ňu nestačia? Pretože nemajú správnu predstavu o obsahu a podmienkach tejto práce; pretože nikdy neprišli do styku s podobnou prácou, alebo prišli do styku, ale málo, a preto nemôžu hovoriť o zákonitostiach práce tohto druhu. Keď sa im dôkladne rozoberie situácia a podmienky tejto práce, cítia, že na ňu možno stačia, a prejavia chuť zaoberať sa touto prácou. Ak títo ľudia po uplynutí určitého času nadobudnú skúsenosti v tejto práci a ak budú usilovne skúmať situáciu a nebudú na veci pozerať subjektívne, jednostranne, povrchne, môžu sami prísť k záveru, ako treba vykonať túto prácu, a vo veľkej miere vzrastie ich istota v práci. Iba ľudia, čo subjektívne, jednostranne a povrchne pozerajú na veci, nezaujímajú sa po príchode na nové pracovisko o situáciu, neskúmajú vec ako celok (vývin situácie a danú situáciu ako ceolk), nedotýkajú sa podstaty veci (vnútorného súvisu medzi rozličnými stránkami samej veci a vnútorného súvisu tejto veci s ostatnými vecami), a namyslene vydávajú rozkazy a nariadenia, iba tí nemôžu nerobiť chyby.

---

[1] Komprador — tuzemský obchodník, sprostredkovateľ medzi zahraničným kapitálom a miestnym trhom. *Pozn. prekl.*

[2] „Hnutie 4. mája" je protiimperialistické, predovšetkým protijaponské hnutie, ktoré sa začalo študentskou demonštráciou 4. mája 1919 v Pekine. — *Red.*

Prvým krokom v procese poznania je teda počiatočný styk s okolnosťami vonkajšieho sveta — stupeň pocitov. Druhým krokom je shrnutie materiálu smyslového vnímania, usporiadanie a prestavba — stupeň pojmu, súdu a úsudku. Iba vtedy, keď máme dosť materiálu smyslového vnímania (ale nie neuceleného a neúplného) a ak sa shoduje s faktickým stavom (ale nie chybne vnímaným), možno na základe tohto materiálu vypracovať správny pojem a logiku.

Tu sú dva momenty, ktoré treba obzvlášť zdôrazniť. O prvom sme hovorili už vyššie, no tu to treba ešte raz zopakovať — je to otázka závislosti racionálneho poznania od smyslového vnímania. Ten, kto sa nazdáva, že racionálne poznanie nevzniká zo smyslového vnímania, je idealista.

V dejinách filozofie existovali tzv. „racionalisti“, ktorí uznávali iba reálnosť rozumu, popierali reálnosť skúseností a nazdávali sa, že spoľahlivý je iba rozum a že skúsenosť smyslového vnímania je nespoľahlivá; chyby tohto smeru spočívajú v tom, že sa robí pokus postaviť fakty na hlavu. Spoľahlivosť racionálneho princípu vyplýva práve zo smyslového vnímania, v opačnom prípade by sa racionálny princíp premenil na vodu bez prameňa, na strom bez koreňov, premenil by sa na niečo iba subjektívne vznikajúce a nespoľahlivé. S hľadiska postupnosti procesu poznania smyslové skúsenosti stoja na prvom mieste, a my zdôrazňujeme význam spoločenskej praxe v procese poznania: iba spoločenská prax môže viesť k počiatkom vzniku ľudského poznania, k počiatkom získania skúsenosti smyslového vnímania z objektívne existujúceho vonkajšieho sveta. U človeka so zatvorenými očami a ušami, úplne izolovaného od objektívne existujúceho vonkajšieho sveta, nemôže byť o poznaní ani reči. Poznanie sa začína skúsenosťou — to práve je materializmus teórie poznania.

Druhý moment — prehĺbenie poznania, nevyhnutnosť prechodu od emocionálneho stupňa poznania k racionálnemu stupňu — to je práve dialektika teórie poznania.[1] Domnievať sa, že sa poznanie môže zastaviť na najnižšom štádiu — na emocionálnom stupni a predpokladať, že spoľahlivé sú iba smyslové vnemy a že racionálne poznanie je nespoľahlivé, znamená opakovať v dejinách známe chyby „empirizmu“. Chyby tejto teórie spočívajú v neznalosti toho, že obsah smyslového vnímania je nesporne odrazom reálnosti objektívne existujúceho vonkajšieho sveta (nehovorím tu, že empíria je len idealistickým empirizmom s jeho skúsenosťou vnútorného odrazu), lenže tento obsah je len jednostranný a povrchný, zatiaľ čo získaný odraz je neúplný, neodráža podstatu vecí. Pre úplný odraz celej veci, odraz podstaty veci, odraz vnútorných zákonitostí vecí je nevyhnutná funkcia myslenia, prepracovania bohatého materiálu smyslového vnímania, ktoré je vlastne očisťovaním zrna od pliev, odstraňovaním nepravdivého a zachovaním skutočného, prechodom od jedného k druhému, od vonkajšieho k vnútornému. Pre vybudovanie systému pojmov a teórií je nevyhnutný skok od pocitov (emocionálneho poznania) k racionálnemu poznaniu. Toto prepracované poznanie nie je prázdne a nespoľahlivé poznanie, ale naopak, ako hovorí Lenin, je ešte hlbším, ešte vernejším, ešte úplnejším odrazom objektívne existujúcej veci, len keď je vedecky rozpracovaným výsledkom v procese poznania na základe praxe. Inak postupujú vulgárni praktici: skláňajú sa pred skúsenosťou a opovrhujú teóriou, a preto nemôžu zachytiť objektívny proces vcelku, chýba im jasný smer, nemajú veľkú perspektívu a namyslene sa tešia zo svojich jednotlivých úspechov a úzkeho rozhľadu. A keby títo ľudia mali viesť revolúciu, zaviedli by ju do slepej uličky.

---

[1] V. I. Lenin hovorí: „Aby sme pochopili, musíme začať chápať a skúmať empiricky, ísť od empírie k všeobecnému.“ („Filozofické sošity“, ruské vyd., str. 178.)

Racionálne poznanie závisí od pocitov, od emocionálneho poznania, kým emocionálne poznanie sa musí vyvíjať v racionálne poznanie — to práve je dialekticko-materialistická teória poznania. „Racionalizmus" a „empirizmus" vo filozofii nechápe historickú a dialektickú povahu poznania a hoci každý z týchto smerov obsahuje jednostranné pravdy (hovoríme o materialistickom racionalizme a empirizme, a nie o idealistickom racionalizme a empirizme), predsa ich teória poznania je vcelku chybná. Proces dialekticko-materialistického poznania od smyslov k úsudku zostáva práve taký ako v úzkom procese poznania (napríklad poznanie nejakej veci alebo nejakej práce), ako aj v širokom procese poznania (napríklad poznanie spoločnosti alebo revolúcie).

Lenže proces poznania sa týmto ešte neskončí. Ak by sa proces dialekticko-materialistického poznania končil len racionálnym poznaním, bola by to len polovica problému. Nielen to, s hľadiska marxistickej filozofie to vôbec nie je najdôležitejšia polovica. Marxistická filozofia tvrdí, že najdôležitejší problém nie je v tom, že keď sme pochopili zákonitosti objektívneho sveta, môžeme teda vysvetliť aj svet, ale že využijeme toto poznanie objektívnych zákonitostí na aktívne pretvorenie sveta. Marxizmus pripúšťa aktívnosť teórie a jej dôležitosť je plne vyjadrená v tejto Leninovej téze: „Bez revolučnej teórie nemôže byť ani revolučného hnutia."[1] Avšak marxizmus pripisuje veľký význam práve teórii len preto, že teória môže usmerňovať konanie. Ak máme správnu teóriu, ale obmedzujeme sa iba na prázdne reči o nej, držíme ju pod sklom a neuskutočňujeme

---

[1] V. I. Lenin: Spisy, ruské vyd., sv. IV, str. 380.

v praxi, potom táto teória, nech by bola hocako dobrá, nemôže mať význam. Poznanie sa začína praxou, praxou získavame teoretické poznanie, ktoré sa potom musí znova vrátiť k praxi. Aktívna úloha poznania neprejavuje sa len v aktívnom skoku od emocionálneho poznania k racionálnemu poznaniu; ešte dôležitejšie je to, aby sa prejavilo v skoku od racionálneho poznania k revolučnej praxi. Poznanie, ktoré ovládlo zákonitosť sveta, musí znova smerovať k praxi pretvárania sveta, musí byť využité v praxi výroby, v praxi revolučného triedneho a národného boja a taktiež v praxi vedeckých pokusov. Taký je proces kontroly teórie a vývinu teórie, ktorý je pokračovaním jednotného procesu poznania. Otázka, či teoretická téza zodpovedá objektívnej realite — ako sme už hovorili vyššie — nerieši a nemôže sa úplne vyriešiť v procese poznania od smyslového vnímania k úsudku. Na úplné riešenie tejto otázky treba racionálne poznanie znova vrátiť k spoločenskej praxi, aplikovať teóriu na prax a skúmať, či môže viesť k očakávanému cieľu. Mnohé prírodovedecké teórie nazývajú sa pravdami práve preto, že tieto učenia nielen že objavili prírodovedci, ale sa neskôr aj potvrdily vo vedeckej praxi. Príčina toho, že sa marxizmus-leninizmus nazýva pravdou, nespočíva len v tom, že toto učenie vedecky vybudoval Marx, Engels, Lenin a Stalin, ale aj v tom, že bolo neskôr potvrdené praxou revolučného triedneho a národného boja. Dialektický materializmus sa stal všeobecnou pravdou preto, že prax ktoréhokoľvek človeka nemôže prekročiť jeho hranice. Dejiny ľudského poznania nám hovoria, že mnohé teórie neboly dosť hodnoverné, ale po kontrole praxou sa ich nedostatky odstránily. Mnohé teórie boly chybné, no po kontrole praxou sa ich chyby opravily. Práve preto je prax kritériom pravdy, „hľadisko života, praxe, musí byť prvým a hlavným hľadiskom teórie poznania".[1]

---

[1] V. I. Lenin: Spisy, ruské vyd., sv. XIII, str. 116.

Krásne o tom hovorí Stalin: „Prirodzene, teória sa stáva bezpredmetnou, ak nie je spojená s revolučnou praxou, práve tak, ako prax zostáva slepá, ak si neosvetľuje cestu revolučnou teóriou.“[2]

Končí sa týmto proces poznania? Odpovedáme: končí a súčasne nekončí. Poznanie ľudí, ktorí sa zapojili do praxe premeny, prebiehajúcej v nejakom určitom objektívnom procese na nejakom určitom vývinovom stupni (nezáleží na tom, či je to prax premeny nejakého prírodného procesu, alebo prax premeny nejakého spoločenského procesu), následkom odrazu objektívneho procesu a aktívnej subjektívnej funkcie, pohybuje sa od smyslového začiatku k úsudku a vytvára idey, teórie, plány alebo návrhy, ktoré celkove zodpovedajú zákonitosti uvedeného objektívneho procesu; tieto idey, teórie, plány alebo návrhy sa uplatňujú potom v praxi toho istého objektívneho procesu a ak sa podarí dosiahnuť očakávaný cieľ, t. j. vopred určené idey, teórie, plány a návrhy premeniť v praxi spomínaného procesu na skutočnosť, alebo vo všeobecných črtách ich uskutočniť, potom sa vývin poznania tohto konkrétneho procesu môže považovať za skončený. Napríklad uskutočnenie nejakého budovateľského plánu, potvrdenie nejakej vedeckej hypotézy, sostrojenie nejakého mechanizmu, sber úrody nejakej poľnohospodárskej kultúry — v procese premeny prírody — alebo úspech nejakého štrajku, víťazstvo v nejakej vojne, splnenie nejakého učebného plánu — v procese premeny spoločnosti — to všetko sa považuje za dosiahnutie očakávaného cieľa. Avšak, všeobecne povedané, v praxi premeny prírody alebo spoločnosti sa zriedkakedy stáva, že by idey, teórie, plány a návrhy vopred určené ľudia uskutočňovali bez najmenších zmien. To sa deje preto, lebo ľudia, ktorí uskutočňujú premenu skutočnosti, sú často rôznymi spôsobmi obmedzovaní: sú viazaní nielen vedeckými a technickými podmienkami, ale aj vývinom objektívneho procesu a stupňom jeho prejavu (všetky stránky a podstata objektívneho procesu nie sú ešte dosiaľ úplne objavené). Pri takomto stave v dôsledku toho, že sa v praxi zjavily nepredvídané okolnosti, často sa stávajú prípady čiastočnej zmeny ideí, teórií, plánov a návrhov, ale sú prípady aj ich úplnej zmeny. To znamená, že sú prípady, keď vopred určené idey, teórie, plány a návrhy čiastočne alebo úplne nezodpovedajú reálnej skutočnosti, sú čiastočne alebo úplne chybné. V mnohých prípadoch iba po často opakovaných neúspechoch sa podarí opraviť chybné poznanie, sa podarí dosiahnuť shodu so zákonitosťami objektívneho procesu a teda podarí sa premeniť subjektívnu vec na objektívnu, t. j. dosiahnuť v praxi očakávané výsledky. Teda v tejto chvíli sa pohyb ľudského poznania v nejakom určitom objektívnom procese na nejakom určitom stupni vývinu považuje za skončený.

No s hľadiska vývinu procesu pohyb ľudského poznania je neukončený. Akýkoľvek proces, či sa týka oblasti prírody alebo spoločnosti, v dôsledku vnútorných protirečení a boja sa pohybuje a rozvíja smerom vpred, a v tomto smere nasleduje a vyvíja sa pohyb ľudského poznania. Keď hovoríme o spoločenskom hnutí, tak skutočne revoluční vodcovia musia nielen obratne opravovať chyby vo svojich ideách, teóriách, plánoch a návrhoch, ako sme to spomenuli vyššie, ale aj za prechodu nejakého určitého objektívneho procesu s nejakého určitého vývinového stupňa na iný určitý vývinový stupeň sa musia vo svojom subjektívnom poznaní obratne spolu so všetkými účastníkmi revolúcie zapojiť do tohto prechodu, t. j. usilovať sa o to, aby vytyčované nové revolučné úlohy a nové pracovné plány zodpovedaly zmenám v novej situácii. Zmeny v situácii revolučného obdobia prebiehajú prudko, a ak sa poznanie revolucionárov nebude podľa toho prudko meniť, nebude možné priviesť revolúciu k víťazstvu. No predsa sa často stáva, že idey zaostávajú za skutočnosťou; deje sa to preto, lebo ľudské poznanie je vymedzené mnohými spoločenskými podmienkami.

---

[2] J. V. Stalin: Otázky leninizmu, IV. slov. vyd., str. 25.

Bojujeme proti konzervatívcom v našich revolučných radoch, lebo ich ideologia sa nemôže vyvíjať podľa meniacej sa objektívnej situácie, čo sa historicky prejavilo ako pravicový oportunizmus. Títo ľudia nevidia, že boj protirečení mal za následok vývin objektívneho procesu, kým ich poznanie stojí stále na starom stupni. Tieto zvláštnosti charakterizujú ideologie všetkých konzervatívcov. Ich ideologia je odtrhnutá od spoločenskej praxe, nemôžu ísť v čele hnutia spoločnosti a plniť úlohu vodcu, pokuľhávajú, repcú na príliš rýchly pohyb spoločnosti a usilujú sa ho zadržať a obrátiť zpät.

Bojujeme tiež proti „ľavičiarskemu" frázérstvu. Idey jeho predstaviteľov predbiehajú stupne určitého vývinu objektívneho procesu; niektorí frázéri považujú ilúzie za pravdy a niektorí sa usilujú násilím uskutočňovať dnes ideály, ktoré sú uskutočniteľné len v budúcnosti; ich idey, odtrhnuté od súčasnej praxe väčšiny ľudí, odtrhnuté od súčasnej skutočnosti, vedú v konaní k avanturizmu.

Zvláštnosťou idealizmu a mechanistického materializmu, oportunizmu a avanturizmu je priepasť medzi subjektívnym a objektívnym a odtrhnutie poznania od praxe. Marxisticko-leninská teória poznania, ktorej charakteristickým znakom je vedecká spoločenská prax, rozhodne bojuje proti týmto nesprávnym ideologiám. Marxisti pripúšťajú, že v absolútnom všeobecnom procese vývinu vesmíru je vývin jednotlivých konkrétnych procesov relatívny; nakoľko sa poznanie absolútnej pravdy prejavuje v poznaní konkrétnych procesov na určitom stupni vývinu, natoľko v každej chvíli poznanie obsahuje len relatívne pravdy. Zo súhrnu nespočetných relatívnych právd skladá sa absolútna pravda.[1] Vývin objektívneho procesu je vývin, plný protirečení a boja. Vývin procesu ľudského poznania je zasa vývin, plný protirečení a boja. Každý dialektický pohyb v objektívnom svete môže prv či neskôr nájsť odraz v ľudskom poznaní. Proces vzniku, vývinu a zániku v spoločenskej praxi je nekonečný, ako je nekonečný proces vzniku, vývinu a zániku v ľudskom poznaní. Prax, zameraná na zmenu objektívnej skutočnosti a opierajúca sa o určité idey, teórie, plány a návrhy, neustále sa pohybuje vpred a ľudské poznanie objektívnej skutočnosti sa neustále prehlbuje. Pohyb zmien neprestáva, ako nikdy neprestáva ľudské poznanie pravdy v praxi. Marxizmus-leninizmus nijako neznamená koniec objavovania pravdy, ale naopak, neprestajne objavuje cesty poznania právd v praxi. Náš záver: sme za konkrétnu historickú jednotu subjektívneho a objektívneho, teórie a praxe, poznatkov a konania; sme proti všetkým „ľavým" alebo pravým chybným ideologiám, odtrhnutým od konkrétnych dejín.

V dnešnom období spoločenského vývinu vložily dejiny do rúk proletariátu a jeho politickej strany zodpovednosť za správne poznanie a pretvorenie sveta. Na celom svete i v Číne proces praxe pretvárania sveta, určený na základe vedeckého poznania, dosiahol historický okamih — okamih veľmi dôležitý, akého doteraz v dejinách nebolo. Je to úplné svrhnutie tmy na celom svete i v Číne a jej premena v doteraz nebývalý jasný svet. Boj proletariátu a revolučného ľudu za pretvorenie sveta zahrnuje uskutočnenie týchto úloh: pretvorenie objektívneho sveta, ale aj pretvorenie vlastného subjektívneho sveta — pretvorenie vlastných schopností poznania, pretvorenie vzťahov subjektívneho sveta k objektívnemu svetu. Na jednej časti zemegule — v Sovietskom sväze — sa tieto premeny už uskutočňujú. A sovietsky ľud dnes urýchľuje tento proces premeny. Čínsky ľud a ostatné národy sveta prechádzajú zasa dnes, alebo v najbližšej budúcnosti prejdú procesom týchto premien. V tzv. pretváranom objektívnom svete sú aj odporcovia pretvárania, a preto ich pretváranie musí prejsť stupňom donútenia, potom budú môcť prejsť na stupeň uvedomenia. Doba, keď ľudstvo celého sveta pristúpi k uvedomelému pretváraniu seba a sveta, bude epochou komunizmu na celom svete.

---

[1] V. I. Lenin: Spisy, ruské vyd., sv. XIII, str. 110.

Praxou objavovať pravdy, praxou potvrdzovať pravdy a rozvíjať pravdy. Od pocitov, od smyslových vnemov aktívne prechádzať k racionálnemu poznaniu, od racionálneho poznania k aktívnemu riadeniu revolučnej praxe, k pretváraniu subjektívneho a objektívneho sveta. Prax — poznanie, opäť prax a opäť poznanie — táto forma je vo svojom cyklickom opakovaní nekonečná a obsah každého cyklu praxe a poznania relatívne vystupuje na vyšší stupeň. Taká je vcelku teória poznania dialektického materializmu, taký je náhľad dialektického materializmu na jednotu poznatkov a konania.

(„Boľševik“, č. 23, 1950.)

Mao Ce-tun

O PRAXI

Vydalo Nakladateľstvo Pravda v Bratislave roku 1952 v edícii Marxistická veda, č. 13. Šéfredaktor Ladislav Szántó, redaktorka Soňa Čechová. Za toto vydanie zodpovedá Soňa Čechová, technický redaktor Juraj Šustek, korektor Jozef Moser.

301-00 — 28 — 1. vydanie — 20.000 ex. — Pl. h. 1.5 — Aut. h. 1 — papier 221-10, 80×104/80 g — Tlač: Tlačiarenské závody Pravda, n. p., závod, Bratislava — So sadzby garmond Exelsior — Do sadzby v novembri 1951, vydané v januári 1952 — 1%

Cena brošovaného výtlačku Kčs 5.—

Cena Kčs 5.—

301-00